

■ Του ΧΑΡΗ ΣΤΡΑΤΙΔΑΚΗ*

Αναδιφώντας το χθες (102) Νίκος Μαμαγκάκης, ο πολίτης του κόσμου Τα παιδικά του χρόνια στο Ρέθυμνο (II)

Συνεχίζουμε και σήμερα την εξιστόρηση των παιδικών και νεανικών χρόνων του Νίκου Μαμαγκάκη, στα πλαίσια της έρευνάς μας και της παρουσιάσής της στην πετυχημένη και ουσιαστική εκδήλωση του περασμένου Σαββάτου 6 Απριλίου της Κινηματογραφικής

Λέσχης Ρεθύμνου. Ήταν μια βραδιά μυσταγωγίας, με τη συμμετοχή της χορωδίας του Μουσικού Σχολείου υπό την **Ισιδώρα Χαλκιαδάκη** και με το εξαιρετικό ντοκιμαντέρ «Νίκος Μαμαγκάκης: τελευταίος λόγος» του **Τάκη Σακελαρίου** που παρακολούθησαμε.

Αξίζουν συγχαρητήρια στην **Κινηματογραφική Λέσχη Ρεθύμνου** και ειδικότερα στο Διοικητικό της Συμβούλιο, όχι μόνο γι' αυτήν την εκδήλωση, αλλά για το σύνολο του πολιτιστικού έργου που προσφέρει στην πόλη. Η έντονη της δράση ανακαλεί μνήμες της Κινη-

ματογραφικής Λέσχης Ρεθύμνου της δεκαετίας του 1980, που θα πρέπει κι εκείνης το έργο κάποτε να ιστορηθεί, όπως άλλωστε και άλλων πολιτιστικών φορέων του Ρεθύμνου: του Πολιτιστικού Συλλόγου, του Ανοικτού Πανεπιστημίου, των Μουσικών Νιάτων κ.ά.

Η έντρομη μητέρα του συνθέτη **Νίκου Μαμαγκάκη**, Αφροδίτη Φορτέτζας. Προφανώς εννοεί κάποιο από τα σπήλαια της κοντινής Ακροβατερής. Κι έτυχε να λείπει η μάνα του από τη σπηλιά, προφανώς σε αναζήτηση τροφής, όταν ένα γερμανικό απόσπασμα έκανε εισβολή σ' αυτήν. Σ' άλλα διπλανά σπηλιάρια είχαν ρίξει προληπτικά

που είχαν μεταφερθεί εκεί από τις αποθήκες των Στρατώνων και της Φορτέτζας. Προφανώς εννοεί κάποιο από τα σπήλαια της κοντινής Ακροβατερής. Κι έτυχε να λείπει η μάνα του από τη σπηλιά, προφανώς σε αναζήτηση τροφής, όταν ένα γερμανικό απόσπασμα έκανε εισβολή σ' αυτήν. Σ' άλλα διπλανά σπηλιάρια είχαν ρίξει προληπτικά

χειροβομβίδες, όχι όμως και στο συγκεκριμένο, γιατί η Αφροδίτη είχε διδάξει στα παιδιά της να φωνάζουν σε μια παρόμοια περίπτωση «Γκουτ πόπολο Γκερμάνια!» Πού άραγε, αναρρωτιόταν στα γερμάματά του πια ο συνθέτης, να είχε μάθει η αγράμματη εκείνη γυναικα, την οποία θαύμαζε απεριόριστα, τη φράση αυτή;

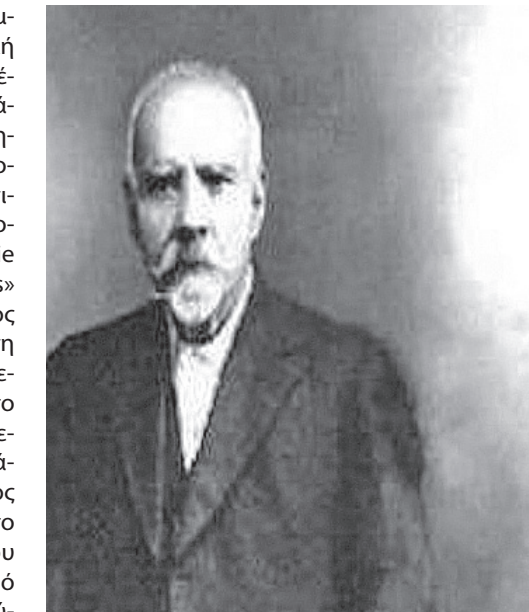

Από πάμπολλα περιστατικά φαίνεται ότι ο Νίκος Μαμαγκάκης δεν ήταν ένα ήσυχο παιδί. Παραδίπλα στο αμπέλι τους είχαν οι Γερμανοί φυτέψει ένα μεγάλο χωράφι με πατάτες, μερικές από τις οποίες είχε ξεπατώσει και κρύψει τους κονδύλους τους σε μια κολύμπα του ρέματος Καμαράκι. Τον είδαν όμως και τον

συνέλαβαν, στραπατσάροντας και φυλακίζοντάς τον, χωρίς μέχρι τέλους να ομολογήσει πού τις είχε κρύψει. Και δε δίστασε αργότερα να ξαναπάει στην κρυψώνα εκείνη και να πάρει το πολύτιμο φορτίο! Ένα άλλο περιστατικό -μιλάμε πάντα για ένα παιδί 10-12 χρόνων- είχε να κάνει με έναν αναπτήρα που έκλεψε από κά-

ποιον Γερμανό αξιωματικό, που τον είχε υπό την προστασία του, και που, ντράπηκε τόσο πολύ όταν τον ρώτησε γι' αυτόν με πολλή διπλωματία, που με τρόπο τού τον επέστρεψε στη θέση του. Δεν έκανε όμως το ίδιο με μια πόρτα που «απαλλοτριώσε», για την οποία φυλακίστηκε, δικάστηκε, και τελικά αθωώθηκε.

Μέσα στον χαλασμό των βομβαρδισμών είχε κάνει εισβολή με τη γαϊδουρίτσα (που αναφέραμε την περασμένη εβδομάδα) στο ζαχαροπλαστείο Γρηγοριάδη, προκειμένου να αποκτήσει κάποιο από τα αθλητικά είδη που είχε βγάλει σε λοταρία ο «Patisserie-Confiserie Monsieur Jean Gregoriadis» στην οδό Αρκαδίου. Ο ίδιος εξοικονόμησε έτσι την πρώτη μπάλα της ζωής του και το τετράποδο εξασφάλισε το πρώτο -και κατά πάσα πιθανότητα τελευταίο του- τσουβάλι με σπασίμι. Όταν όμως συνέχισαν προς ανακάλυψη λαφύρων και στο χαρτοπωλείο του Αριστόδημου Χατζηδάκη, στη σημερινή οδό Μάρκου Μουσουρού, για πολύχρωμα δηλαδή μολύβια και τετράδια, ένας Γερμανός που το φρουρούσε από τους «πατριώτες» Έλληνας μουκαδόρους που είχαν ρημάξει την πόλη,

τους εξαπέστειλε με την κραυγή «Ράους». Κι όταν ο μικρός Νίκος πήγε θριαμβευτικά τα λάφυρά του στη σπηλιά, η αλύγινη που είχαν ρημάξει την πόλη,

δεν τον άφησε να μπει μέσα, λέγοντάς του: «Αυτή τη στιγμή θα τα πάρεις και θα τα βάλεις πίσω εκεί που τα πήρες, αλλιώς να μην ξαναπατήσεις!» Παρόλες

όμως τις κακουχίες, ο συνθέτης έγραψε για την περίοδο εκείνη: «Ειδυλλιακή ζωή, παρά το κρύο, τις δυσκολίες, τις δυστυχίες και τη γερμανική μπότα».

Αξίζει, νομίζω, να αναφέρουμε εδώ και ένα άλλο περιστατικό από τη ζωή του Νίκου Μαμαγκάκη. Ζούσε μέχρι και την Κατοχή στο Ρέθυμνο ένας εξαιρετικός γιατρός, με το επώνυμο Χαλκιαδάκης, σπουδαγμένος στην μεσοπολεμική Γερμανία και παντρεμένος με Γερμανίδα. Ο άνθρωπος αυτός, όχι μόνο δεν συνεργάστηκε με τους κατακτητές, αλλά και πρόσφερε, κι αυτός και η γυναίκα του, πολύτιμες υπηρεσίες στην αντίσταση, σώζοντας από τον θάνατο και τα βασανιστήρια ευαριθμούς Ρεθεμνιώτες. Με την απελευθέρωση, όταν οι πάντες κινδύνευαν να χαρακτηριστούν ως δοσιλόγοι, το ζευγάρι έφυγε κι εγκαταστάθηκε στο Μόναχο. Ήταν αυτοί που συμπαραστάθηκαν στον Νίκο Μαμαγκάκη, όταν έφτασε στην πόλη τους για να σπουδάσει μουσική. Τον

κάλεσαν στο σπίτι τους στη χριστουγεννιάτικη γιορτή που διοργάνωσαν, όταν εκείνος εξαφινικά σηκώθηκε και έστριψε το αυτί ενός καλεσμένου, αστράφτοντάς του και μερικά χαστούκια και εκφωνίζοντας κάποιες βρισιές στα

ελληνικά. Τι είχε συμβεί; Ο καλεσμένος αυτός τον κοίταζε για πολλή ώρα, χαμογελώντας του κάθε τόσο με νόημα. Ήταν ο διοικητής πριν από μια δεκαετία του και μερικά χαστούκια και εκφωνίζοντας κάποιες βρισιές στα

ζόταν στην οικία Ανδρουλιδάκη, στη σημερινή οδό Χορτάτζη. Ήταν η ανώτατη στρατιωτική διοίκηση του νομού και συστεγαζόταν με το Γραφείο Εργασίας, που ευτυχώς εκείνο δεν ευδοκίμησε στον τόπο μας.

Δεν είμαι σίγουρος αν ο σκαμπιλιμένος ήταν ο λοχαγός Μπλοκ ή ο Χανς Τούρλορ ή και ο περιβόητος για τις ωμότητές του Λούης. Πάντως ένας από αυτούς ήταν στο 1942 τον είχε υποψιαστεί ότι του είχε κλέψει το σακάκι του με τα γυαλιστερά σιρίτια, από την κρεμάστρα της Λέσχης Αξιωματικών, όπου υποχρεωτικά πήγαιναν κάθε τόσο τα παιδιά της μάντας του Δήμου κι έπαιζαν μουσική. Στη μπάντα αυτή ο Νίκος Μαμαγκάκης ήταν ο μικρότερος και ως τέτοιος ήταν ο κουβαλητής της γκραν κάσα. Ας τον φανταστούμε, ένα δωδεκάχρονο υποσιτισμένο παιδί να μεταφέρει ένα γιγαντιαίο τύμπανο, διαστάσεων περίπου 16Χ22 ιντσών! Πραγματικά, είχε ξεκρεμάσει το σακάκι του κι είχε κρύψει μέσα από το πανί της θήκης του μουσικού οργάνου. Και δεν ήταν ασφα-

λώς η πρώτη φορά που το είχε κάνει. Κι όταν εκείνος σηκώθηκε να φύγει και αναζήτησε το σακάκι του, τον υποψίαστηκε, τον έκλεισε σ' ένα δωμάτιο και τον σήκωσε απ' τα δυο αυτιά για να μαρτυρήσει πού το είχε κρύψει,

πράγμα που δεν έκανε. Όταν λοιπόν στη Χριστουγεννιάτικη γιορτή του έκανε νόημα ότι δεν τον είχε ξεχάσει, εκείνος πήρε πίσω το αίμα του, προς λύπην ασφαλώς των συνδαιτυμόνων, των οποίων τη βραδιά χάλασε!

Και μετά ήρθε ο εμφύλιος πόλεμος. Στον πρώτο από αυτούς, στα όχι ιδιαίτερα γνωστά «Γενναϊανά» του Ρεθύμνου, έχασαν τη ζωή τους τουλάχιστον 27 αριστεροί, κάποιοι από τους οποίους έφηβοι. Κι ακόμη, πολλοί ήταν οι Ρεθεμνιώτες που συνελήφθησαν και περισσότεροι από 150 εκείνοι που ξυλοκοπήθηκαν, βασανίστηκαν και διαπομπεύτηκαν. Ανάμεσα στους εκτελεσμένους -εννοείται χωρίς καμία δίκη ή άλλη διαδικασία- ήταν και ο φίλος του Νίκου Μαμαγκάκη και του αδελφού του Βαγγέλη, γραμματέας της ΕΠΟΝ Μανούσος Πραματευτάκης, αδελφός του γνωστού μας συνθέτη. Όπως το περιγράφει ο συνθέτης, «...και μια πρωία έρχονται και κατατροπώνουν τους λιγοστούς αριστερούς. Και σκοτώνουν τα παιδιά σαν σφακτάρια

ξαπλωμένα κάτω στο πρώτο νεκροταφείο. Θυμάμαι που τα φέρανε... Μεταξύ αυτών ήταν κι ο

αδερφός ενός φίλου μου συνκροταφείο. Θυμάμαι που τα φέρανε... Μεταξύ αυτών ήταν κι ο

Τον σκοτώσανε κάτι περιέργου τύποι, τραμπούκοι, μέχρι να πεις κύμινο...».

Πρόταση ανάγνωσης

Η σημερινή πρόταση ανάγνωσης αφορά στο βιβλιάρκι «Μνήμη Γιάννη Σπανδάγου», που έγραψαν το 2013 ο αείμνηστος **Γιώργης Π. Εκκεκάκης**, ο **Μιχάλης Τζεκάκης** και ο υπογραφομένος. Το συμβουλευτικά ξανά, γράφοντας στην αρχή των «Αναδιφύσεων» για την παλιότερη Κινηματογραφική Λέσχη Ρεθύμνου, στην οποία ο **Γιάννης Σπανδάγος** υπήρξε ιδρυτικό μέλος. Αναφορά στην ιδιότητά του αυτή υπάρχει στο άρθρο του Μ. Τζεκάκη «Οι περιπέτειες μιας πόλης σε μια κρίσιμη περίοδο της ιστορίας της». Όσοι πιστοί, διαβάστε το και θυμηθείτε (ή γνωρίστε) το πνευματικό Ρέθυμνο της δεκαετίας του 1980!

* Ο Χάρης Στρατιδάκης είναι Δρ παιδαγωγικής-Ιστορικός ερευνητής sthraris@yahoo.gr, 6974026196

ΓΙΩΡΓΟΣ Π. ΕΚΚΕΚΑΚΗΣ, ΧΑΡΗΣ Κ. ΣΤΡΑΤΙΔΑΚΗΣ, ΜΙΧΑΗΛΗΣ Ν. ΤΖΕΚΑΚΗΣ

Μνήμη Γιάννη Σπανδάγου

Ρέθυμνο 2013

Χορηγός έκδοσης: Γραμματεία Κρήτης Α.Ε.Ε.